

608 Høpundstredet

Oslo kommune
Friluftsetaten

FROGNERPARKEN

Friluftsetaten
Pb 1443 Vikta, 0115 Oslo
Tlf. 23 42 70 00, faks 23 42 70 01
www.friluft.oslo.kommune.no

Innhold

7	Velkommen til Frognerparken
8	Historien bak den frodige parken
12	Norges første bygartner
13	Vigelandsparken
14	Frognerparken under andre verdenskrig og frem til i dag
15	Frognerbekken – en uopdaget oase
16	Bepantningen i parken
18	Idrettsparken
20	Kart

Bidragstere:
Morten Jensen
Ann-Mari Nyland
Helene G. Berger
Jan Zander
Anne Aakervik
Sijje B. Kinsten

Takk til Byantikvaren, Vigeland-museet,
Oslo Bymuseum, Skøytemuseet og
Frognerparkens venner.

Tekst/illustrasjon: www.harpun.net
Kart illustrert av: www.fiskform.com

Brosjyren ligger også ute på
www.fri.oslo.kommune.no

Opplag 20 000, 2004

VELKOMMEN TIL FROGNERPARKEN

Frognerparken har en spesiell plass i Oslos hjerte. Her feiret Grunnloven 100-års jubileum, her oppstod Norge som idrettsnasjon og her fikk Gustav Vigeland til slutt oppført sin unike skulpturpark. En tur i Frognerparken tar deg gjennom vakre hageanlegg og alléer som vitner om velstand på Frogner hovedgård, historiske epoker og fordums idealer. For den som ønsker å fordype seg litt i historien og kunsten, er Oslo Bymuseum og Vigelandmuseet vel verdt et besøk. Sultne og kaffetørste kan ta turen innom Frognerparkens Kafé, Herregårdskroen, Oslo Bymuseum eller Vigeland besøkssenter.

Frognerparkens mangfold byr på unike muligheter og oppfordrer til fysisk aktivitet, kultur - og naturopplevelser året rundt. Her kan du nyte en frokost i det grønne,

samtidig som du beskuer 150 ulike sorter roser, Gustav Vigelands mange skulpturer eller ser en teaterforestilling. Eller hva med en forfriskende tur i Frognerbadet etter en omgang tennis eller en fotballkamp på Frogner stadion?

I vintermånedene brukes Frognerparken til skigåing og aking, og man kan ta opp arven etter Sonja Henie og Oscar Mathisen på Frogner Stadion. Den litt mer forsiktede kan få et innblikk i norsk skøytehistorie på Skøytemuseet rett ved.

Det er med stor glede vi i Friluftsetaten har laget denne brosjyren. Her har vi samlet informasjon som vi håper kan være med å utvide opplevelsen din av parken, enten du besøker Frognerparken for første gang eller bruker den jevnlig.

HISTORIEN BAK DEN FRODIGE PARKEN

Navnet Frogner stammer fra det norrøne ordet fraun, som betyr frodig mark. Man regner med at det har vært gårdsdrift på Frogner helt siden middelalderen, men at Svartedaudens herjinger la flere av gårdene i området øde.

Frogner gård lå sannsynligvis på samme sted i middelalderen som den gjør i dag. Fra Frogner stadion, via Vigeland besøksenter, og opp mot hovedgården streker det seg en gammel vei som man mener kan stamme fra denne perioden.

Med sagbruk og trehandel som næringsgrunnlag utover 1500-tallet, økte velstanden på Frogner. Innen utgangen av 1700-tallet var Frogner gård blitt til et av de største gårdsbrukene i landet, med

om lag 2 500 dekar dyrket mark og betydelige skogsområder i Nordmarka. En rekke husmannsplasser hvor gårdsarbeiderne og håndverkerne bodde, var også tilknyttet gården.

Frogner gård og den gamle parken

Frogner gård var i utgangspunktet to gårder som ble slått sammen av major Hans Jacob Scheel, som overtok som eier i 1744. Hans Jacob Scheel bygde på hovedbygningen, og anla barokkhagen i den gamle parken. Denne prydhagen var delt inn i geometriske parterrer med snorrette stier, formklippede trær og busker. Barokkhagen lå i tilknytning til hovedbygningen på gården, og deler av den

kan i dag beskues i området mellom Frognerparkens Kafé, Herregårdskroen og Mathea lekeplass. Her er også trær fra 1700-tallet og enkelte busker fra 1800-tallet bevart. De enorme almetrærne ved Oslo Bymuseum stammer fra den samme perioden.

Lystslottet på Frogner

Fra 1774 til 1787 var Frogner gård i slottsprest Bernt A. Sverdrups eie. Hans vakre hageanlegg i barokkstil, ble av daværende sogneprest Wilse, beskrevet som "et fyrstelig lystslott". Under Sverdrups tid på Frogner, var gården omgitt av alléer og sirlig formklippede løvganger av lind. Alléen mellom Herregårdskroen og Frognerparkens Kafé er fra denne perioden.

Man regner det også som sannsynlig at det var Sverdrup som anla park i skråningene rundt nedre Frognerdam. Dammen og omgivelsene fungerte som et naturromantisk utsiktsmotiv fra hovedbygningen. På 1700-tallet var det også

anlagt kjøkkenhage og dammer i det skålførmede partiet bak gården mot Frognerveien.

Glansdagene på Frogner fortsatte under Bernt Anker, som overtok Frogner i 1790. Bernt Anker, som var kjent for å holde storslåtte fester, fikk bygd en stor ballsal på gården. I samme periode ble også hovedbygningen utbedret, slik at den fikk fasaden vi kjenner i dag. Frogner gård fikk nå tilnavnet Frogner hovedgård. Bernt Anker anla en stor romantisk hage i deler av den gamle parken. I motsetning til i barokken, skulle store trær og frittstående busker nå vokse vilt og naturlig. Parken skulle ha myke former og buede stier, og man kan i dag se tydelige spor etter perioden i området.

Den åttekantede tepaviljongen som i dag står på gården, stammer fra tiden Jacob Benjamin Wegner var eier (1836-1848). I denne paviljongen fikk han malt en kopi av Pantheons tak i Roma. Det var også Wegner som fikk oppført kuskeboligen på Frogner hovedgård.

Frogner blir kommunal forfriskelse

I 1896 kjøpte Kristiania kommune Frogner for kr 700 000 av familien Gade. Gården var da 664 mål stor, og omregnet til dagens valuta var den verdt omkring 35 millioner kroner.

Kommunen ønsket fra begynnelsen av å anlegge en park som publikum kunne ha glede av. I 1899 kom idéen om å gjøre Frogner til en park for idretten. For å utvikle park-

arealet ble sjefen for Glasgows kommunale parker, James Whitton, hentet inn som rådgiver sommeren 1900. Hadde Whitton fått gjennomslag for sine planer, ville Frognerparken ha huset baner for både cricket, galopp og sykling. Skottens planer ble nok litt for britiske for nordmennene, og det var trolig også grunnen til at de aldri ble behandlet av bystyret. Derimot ble idéen om en samlende idrettspark ført videre.

Parkanlegget som tilhørte hovedgården, den gamle parken, ble åpnet for publikum i 1904.

Jubileumsutstillingen i Frognerparken i 1914

Norges hundreårsdag som selvstendig stat ble feiret med en storlagen jubileumsutstilling på Frogner, der veksten og utviklingen innen kunst, kultur og næringsliv siden 1814 ble presentert. Utstillingen trakk folk fra hele landet, og omkring 1,5 millioner besøkende var innom Frognerparken i tiden den varte.

Abraham Lincoln-monumentet av Paul Fjelde, som i dag står på plenen nedenfor tepaviljongen, ble avduket under jubileet i 1914. Monumentet var en gave fra norsk-amerikanerne.

Arbeidet med jubileumsutstillingen førte til en utvikling av parken, og det ble lagt veier og broanlegg over Frognerdammene. Området fra hovedaksen og bort til broen stammer fra jubileumsutstillingen.

NORGES FØRSTE BYGARTNER

© Oslo Bymuseum

Marius Røhne (1883 -1966)

Marius Røhne var den første hagearkitekten i Norge, og gjorde en banebrytende innsats for Oslo som en moderne og grønn by. Noe av det første han gjorde, var å fjerne alle gjerder rundt parkene. For ham var det en merkesak at alle parkene skulle være et velferdsgode som skulle brukes. Sammen med anleggsgartner Nickelsen utførte han den parkmessige planleggingen av jubileumsutstillingen på Frogner, som skapte oppsikt og begejstret omtale.

I 1951 fikk Røhne overrakt Kongens fortjenestemedalje i gull for sin innsats for parksaken, og i 1958 fikk han St. Hallvard-medaljen.

I 1916 fikk Oslo sitt eget parkvesen, og året etter ble Norges første bygartner, Marius Røhne, ansatt. Han fikk en sentral rolle i planleggingen av Frognerparken etter jubileumsutstillingen. Røhne utarbeidet en generalparkplan hvor han la vekt på at Frognerparken skulle være en naturpark.

Røhne uttalte blant annet i planen: *"En bør ha klart for seg at terrenget på Frogner nærmest må bli å karakterisere som ideelt (...) Terrenget er rikt utstyrt med åpne flader, høidedrag og dalstrekninger som rikt utnyttet yder det bedste grundlag for et parkanlæg av rang."*

Områdene på hver side av hovedaksen, og tverraksen ved Vigelandsbroen, er autentisk opparbeidet etter Røhnes parkplan.

I 1918-1919 ble alléene langs hovedaksen frem til broen plantet. Plenene og staudebedene på sidene ble anlagt i samme periode. Røhne

hadde en utstrakt bruk av stauder, og noen av disse plantene kan fremdeles ses her.

Parkplanen var så vidt påbegynt da komiteen for Vigelands fontene i 1919 søkte om å få reise et museum og skulpturanlegg i parken. Overskriften i Oslo Aftenavis, 29. februar 1928, "Vigeland og bygartner Røhne kolliderer på Frogner", beskriver godt den bitre striden som etter hvert utviklet seg mellom bygartneren og kunstneren. Røhne fryktet at produktive Vigeland, med sine utallige skulpturer, skulle gjøre om hele parken til en skulpturpark. Det var nesten ikke ende på debatten om hvordan parken skulle brukes, men Gustav Vigeland gikk til slutt av med seieren.

Kart fra 1791

© Oslo Bymuseum

VIGELANDSPARKEN

Vigelandsparkens historie er unik i internasjonal sammenheng. Det finnes ingen parker av samme format som er utformet av en enkelt kunstner. Denne delen av Frognerparken omfatter hele arealet på vestsiden av Frognerdammene, hovedaksen og hovedporten mot Kirkeveien, Vigelandsbroen og deler av Triangelparken.

Her finnes 212 skulpturer i bronse, granitt og smijern, til sammen bestående av nærmere 600 figurer med menneskets livssyklus som gjennomgangstema. Vigeland modellerte egenhendig alle arbeidene i full størrelse i leire, men han overlot hoggingen i granitt og støpingen i bronse til dyktige håndverkere. Vigeland sto også for den arkitektoniske utformingen og den parkmessige planleggingen av det over 300 mål store parkområdet. Fontenen var utgangspunktet for parken. Da Vigeland i 1907 presenterte en modell av den nåværende fontenen,

ønsket kommunen at den skulle plasseres på Eidsvollsplass. I 1924 ble det imidlertid vedtatt at fontenen og Monolitten skulle plasseres nordvest for Frognerdammene ved Frogner hovedgård. Vigelands utvidede plan for parken, med broen, den lange hovedaksen og tverraksene, ble vedtatt i 1931.

Parken som er i nybarokkstil, var ikke fullført da Vigeland døde i 1943. Kunstnerens intensjoner ble i all hovedsak fullført i løpet av de tyve årene som fulgte. Imidlertid manglet noen av Vigelands skulpturer, og disse er i ettertid blitt reist i parken ved hjelp av sponsormidler. Den siste, "Overrasket", kom i 2002.

Vigelandsparken er ikke bare et trekkplaster for turister. Den er arena for store idretts- og kulturarrangementer, som Holmenkollstafetten, ulike konserter og teaterforestillinger. I tillegg er den flittig brukt til uformell idrett, piknik og solslikking.

Vigeland-museet

På 1920-tallet bygde Oslo kommune Vigeland-museet som bolig og atelier for Gustav Vigeland (1869-1943). Museet er et meget godt eksempel på nyklassisistisk arkitektur i Norge. Her er billedhuggerens arbeider utstilt, og arbeidsprosessen dokumentert. I tillegg til Vigelands verker, har museet skiftende utstillinger av samtidskunst.

Oslo Bymuseum

Oslo Bymuseum flyttet inn i deler av Frogner hovedgård i 1909. Museets maleri- og fotosamling består blant annet av portretter og bymiljøer. Mange kjente norske kunstnere er representert her.

FROGNERPARKEN UNDER ANDRE VERDENSKRIG OG FREM TIL I DAG

Hovedkvarter for SS

Under andre verdenskrig fungerte Frognerparken som et hovedkvarter for SS. Tyskerne bygde brakker i området der Vigelandsparken ligger i dag, og norske SS-soldater som skulle til østfronten holdt til i en brakkeleir nord for Halvdan Svartes gate. Etterretningsleiren for Reichskommissariat fikk tilholdssted vest for Frognerbekken, og stabssjefen for SS holdt til i Kristinelundveien 20.

Etterkrigstiden

Frognerparken er levende og forandrer seg hele tiden. For forvalterne har det i etterkrigstiden vært viktig å videreføre Røhnes og Vigelands visjoner ved all utvikling og vedlikehold av Frognerparken. Det blir lagt vekt på

at Frognerparken skal være en brukspark, og at den er det viktigste nærmiljøanlegget for folk i Oslo vest. Det siste tilskuddet til den gamle parkens kulturhistorie er lekebåten Mathea som ble bygd midt på 1990-tallet.

Teater

Frognerparken har helt siden 1915 blitt brukt til arena for friluftsteater. Peer Gynt, Jeppe på berget og Den spanske flue er blant de utallige stykkene som har blitt fremført i parken av noen av byens fremste skuespillere. Friluftsscenen i Frognerparken ble benyttet helt frem til 1968, da teatervirksomheten av ulike årsaker ble avviklet. I dag setter studentene ved Teaterhøgskolen hver sommer opp barneteater i nærheten av Monolitten.

Andre skulpturer

I 1925 ble den danske billedhuggeren Kai Nielsens skulptur "Mor og barn" plassert i parken. Minnestøtten over Mathea, Bernt Ankers hustru, fikk i 1947 sin nåværende plassering ved alléen nord for hovedgården.

© BONO 2004

FROGNERBEKKEN – EN UOPPDAGET OASE

Frognerbekken ble demmet opp tidlig på 1700-tallet i forbindelse med sagbrukene og møllene tilhørende Frogner hovedgård. Bekken renner fra Frognerdammen og nedover til Drammensveien og danner en flott sydlig inngangsport til Frognerparken. Frognerbekken slynger seg under store løvtrær og former et lite fossefall ved Frognerdammen. Enkelte steder dannes små kulper med stille vann der ender ligger og dupper. Nærmest Frognerdammen er gresset slått ned mot bekken og danner fine gressbakker som kan egne seg for små utflukter. Lengre ned mot Drammensveien overtar

naturen, og bekken blir livligere.

Det er fredelig langs Frognerbekken, og det er fint å vandre på gangstien som går på kryss og tvers over den. Om våren er bekken en spesiell opplevelse; scilla sprer seg fra de omkringliggende hagene og bølgjer nedover skråningene. Når vårblostringen er over, blir løvverket så tett at det nærmest danner en jungle.

Floraen langs Frognerbekken er svært rik. Her finnes det blant annet edellovskog med rik undervegetasjon og et yrende fugleliv.

BEPLANTNINGEN I PARKEN

De vakre rosene

Når rosene i Frognerparken står i fullt flor, er det enkelt å forstå hvorfor nettopp denne blomsten er et symbol på kjærlighet. Frognerparken har Norges største rosesamling med totalt 14 000 rosor fordelt på rundt 150 forskjellige arter. Alle parkens rosor er skiltet med botaniske navn, slik at man skal vite hvilken sort man lukter på.

Vanligvis begynner rosene i Frognerparken å blomstre i første halvdel av juni. Blomsterfloret er på sitt vakreste i slutten av juni og midten av august. Noen rosor blomstrer mer eller mindre kontinuerlig fra rundt 20. juni og frem til frosten kommer i oktober. Andre rosor har et svært intenst flor som begynner i juni og varer i to til tre uker.

Hvor finner man rosene?

Det er plantet rosor flere steder i parken, men Frognerparken har to større rosebeplantninger. Den største befinner seg midt i Vigelands hovedakse, mellom broen og fontenen. Her er selve prydanlegget, hvor rosene gir et livlig fargespill og deilige duftopplevelser.

I Triangelparken har Friluftsetaten i samarbeid med Norsk Roseforening opparbeidet et forsøksfelt hvor rosor dyrkes uten bruk av kjemiske sprøytemidler og kunstgjødsel. Formålet med denne beplantningen er å teste ut rosor som er immune mot sykdommer, og som tåler vinteren i det sentrale østlandsområdet. Disse rosene bærer derfor enkelte ganger preg av soppsykdommer og skadegjørere.

Skjøtsel av rosene

Rosene i Frognerparken skjottes etter biologiske prinsipper. Det vil si at det bare benyttes naturgjødsel. Kjemiske bekjempelsesmidler skal ikke brukes, bortsett fra ved større soppangrep hvor det gjøres unntak. Disse retningslinjene har vært fulgt noen år, og hovedinntrykket er at rosene er blitt sunnere. For å sikre god gjenblomstring blir rosene pusset, det vil si at blomstene fjernes kontinuerlig etter avblomstring. Dette opphører i midten av august, slik at rosene rekker å sette frø før vinteren og dermed overvintre bedre.

© BONO 2004

Andre planter

I Vigelandsparken har man gjort et bevisst valg av planter som rododendron og svart surbær, for at fargene skal skifte med årstidene. Plantene blomstrer til forskjellige tider, noen får bær, og utover høsten endrer de farge. På balustradene opp mot Monolitten klatrer villvinen. I resten av Frognerparken, spesielt i den gamle parken, er det et mer variert planteutvalg enn i Vigelandsparken. Årlig plantes det omkring 40 000 løk og 11 000 sommerblomster i parken. På terrassene opp mot Monolitten plantes det store, flotte bed med sommerblomster.

Trær

Trær er levende, historiske dokumenter. De kan bli svært gamle, og man kan lese alder og vekstvilkår ut av årringene. I dag finnes det omlag 3 000 trær i Frognerparken, og noen er mer enn 250 år gamle. Her inngår både Vigelands lønnealléer, lindealléer fra den første tiden som offentlig park, og almer og lindor fra 1700-tallet. De eldste trærne kan man finne i området mellom Oslo Bymuseum og Kirkeveien. Trærne er svært store, noen har opp til fem og en halv meter i stammeomkrets. Her kan man også finne eksotiske innslag, særlig i den gamle parken mellom Kirkeveien og Frognerdammene. Her finnes blant annet flere typer magnolia, mammuttrær, ginkgo, valnøtt og andre trær og planter.

IDRETTPARKEN

Frogner Stadion

Da kommunen kjøpte Frogner i 1896, var forutsetningen at idretten også skulle få plass i parken. Kristiania Skøiteklubb fikk allerede i 1899 leie et areal ved Kirkeveien, og i 1901 åpnet klubben Frogner stadion. 13 år etter åpningen fikk Frogner stadion sin nåværende plassering, og Oslo Skøiteklubb fikk klubbhus på den søndre langsiden. Frem til andre verdenskrig var Frogner stadion sentrum for norsk skøyteidrett, og en viktig arena for fotball og bandy i Norge.

Frogner stadion var skøyte-løperen Oscar Mathisens treningssted. Han ble verdensmester fem ganger og europamester tre ganger, og fikk kallenavnet skøyte-kongen. Tre av verdensmesterskapene ble vunnet på Frogner, nærmere bestemt i 1909, 1912 og 1914.

Norges skøyteprinsesse og OL-mester Sonja Henie, vant sitt første verdensmesterskap på Frogner stadion i 1927. Banen var også hennes daglige treningssted. Utenfor Frogner stadion kan man se statuer av både Henie og Mathisen.

Frogner stadion var også fotballens vugge i Norge. Den første cupfinalen fant sted her i 1902, og i 1910 ble Norges første hjemmelandskamp i fotball spilt på banen. Norge tapte 0-4 mot Sverige.

Etter frigjøringen fra tyskerne i 1945, ble Frogner stadion arena for beskjedne nasjonale arrangementer.

I dag brukes banen som treningsbane og til amatørstevner i skøyter, friidrett og fotball. Oslo Skøiteklubb åpnet skøytemuseet i 1985, hvor publikum kan oppleve norsk skøytehistorie på Frogner Stadion.

Frogner tennisanlegg

Frogner tennisanlegg, som ble bygd i 1924, drives av Friluftsetaten. Sesongen begynner vanligvis i mai og varer ut september. Banene kan leies på sesongbasis eller på drop-in-basis.

I 1995 ble det også bygd en petanquebane i Frognerparken som er åpen for alle.

Frognerbadet - en av perlene i parken

Etter tyvstart med Nordisk Mesterskap i et uferdig anlegg i august 1955, ble Frognerbadet med brask og bram offisielt åpnet til 1956-sesongen. Rinnan og Tveten var arkitektene bak det som av mange betegnes som Europas vakreste friluftsbad.

Gjennom årene har omkring 10 millioner mennesker besøkt denne oasen i parken. Det høyeste kjente besøktallet har vi fra 1959, da 320 754 gjester var innenfor portene i løpet av sesongen. Også i vår tid, med mer enn 4 000 besøkende på gode dager, kan det være trangt om plassen på de 30 målene innenfor Frognerbadets gjerd.

Frognerbadet er badet for alle, enten man kommer dit for å svømme og plaske, vise seg frem på stuper'n, sole seg eller finne en rolig plett under et skyggefullt tre med utsikt mot parken.

Frognerbadet ble fra første sesong en institusjon i sommer-Oslo, og opp gjennom årene har det både blitt skrevet og sunget om badet. I forfatteren Roy Jacobsens "Seierherrene" beskrives myten om han som stupte fra tier'n og landet utenfor bassenget. De Lillos synger om uforanderlige Frognerbadet på plata "Varme mennesker".

Lenker
www.oslobymuseum.no
www.vigeland.museum.no
www.fpvener.no
www.oslosk.no/museum

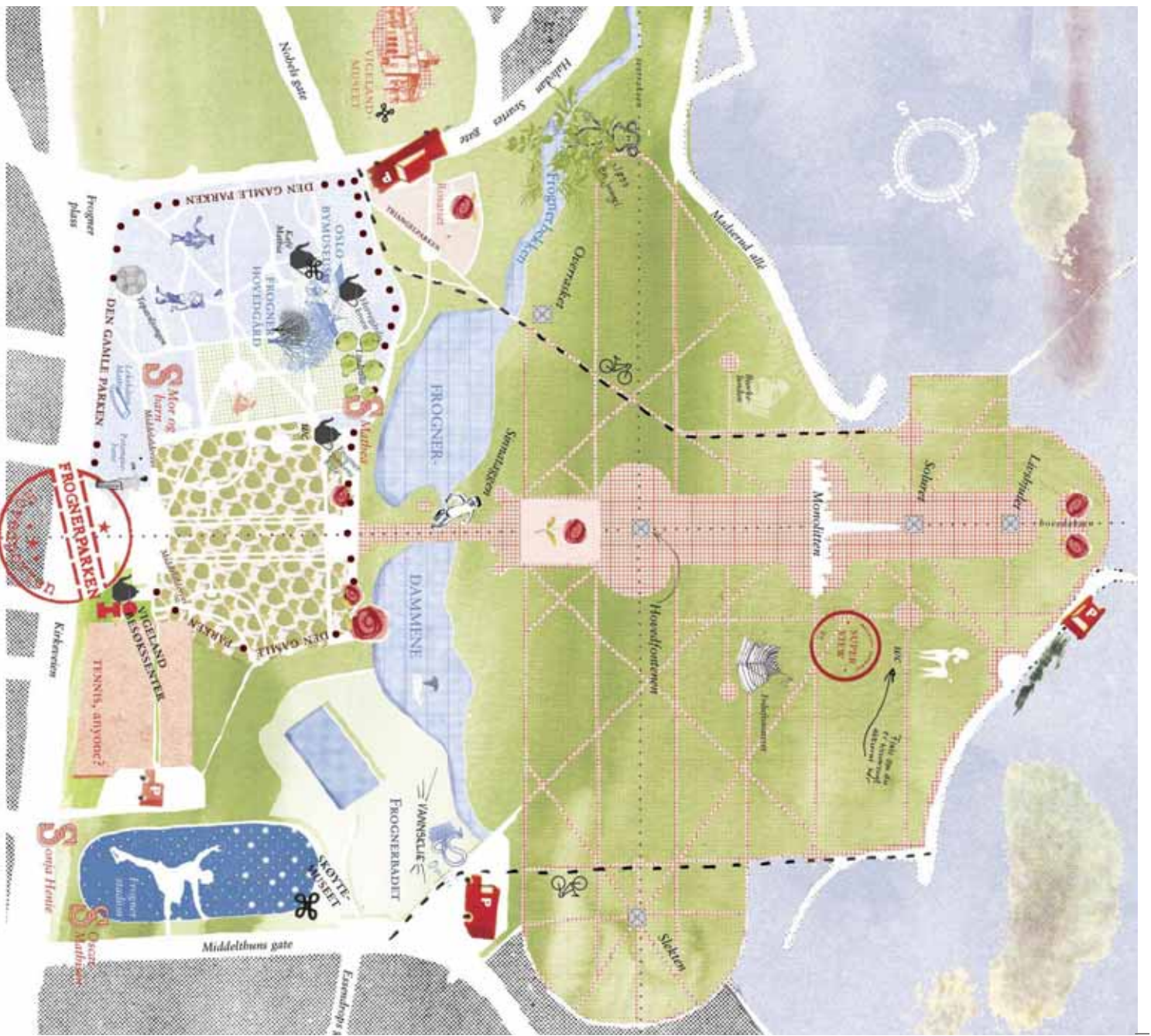
Frognerbadet: 23 27 54 50

Grøtne WanZ-løpet
Foto: Kjell Vigestad, Kondis

Norwegian Wood

I juni hvert år avholdes musikkfestivalen Norwegian Wood på Frognerbadet. Verdensartister som Johnny Cash, David Bowie, Sting og Bob Dylan har opptrådt på scenen her.

- Vigelandsparken
- Den gamle parken
- Kafé/restaurant
- Sykkelsti
- Skulptur
- Skulptur, Vigeland
- Museum
- Parkering

- Rosebeplantning
- Lindeallé fra 1700-tallet
- Vigeland besøksenter
- Barokkhagen
- Område opparbeidet etter Marius Røhnes parkplan
- Jorde for hunder
- Og andre som later som...